

PODMIENKY ROZVOJA WILDLIFE WATCHING TURIZMU NA SLOVENSKU

Súčasný stav ponuky wildlife lokalít

CONDITIONS FOR WILDLIFE WATCHING TOURISM DEVELOPMENT IN SLOVAKIA

Current Status of Wildlife Areas Offer

Natália KOŠČOVÁ^{A*}, Mária KOŠČOVÁ^B

Received: December 4, 2016 | Revised: December 18, 2016 | Accepted: March 12, 2017

Abstract

This article is focused on a wildlife watching tourism that is associated with the observation of living nature and its components - flora and fauna. In the world it records high growth and offer of wildlife products and destinations is increasing. This type of tourism represents just a small part in the tourism offer in Slovakia, but in terms of natural conditions for its development it has a very good assumptions. Therefore, the development of tourism can contribute to the attractiveness of Slovak tourism offer, as well as regional development. It describes the current offer of wildlife locations in Slovakia that are offered by a Slovak and foreign travel agencies and tour operators. The locations are evaluated in terms of geographic location, of observed kinds of fauna and flora and offer of tour operators products.

Key words

Wildlife tourism, wildlife holiday, wildlife watching, birdwatching, tourism offer

ÚVOD

Tak ako v každej oblasti života, tak aj v cestovnom ruchu je trendom dnešnej doby byť viac ekologickejší a priateľský k životnému prostrediu. Moderní turisti upúšťajú od klasického masového turizmu, pasívneho relaxu a vyhľadávajú aktívne formy turizmu, cestovanie do prírodných oblastí, pozorovanie života v prírode a aktivity, ktoré nielen uspokojia turistického ducha človeka, ale tiež prispievajú k rozšíreniu vedomostí o zaujímavé poznatky. V tomto zmysle sú čoraz viac preferované nové formy turizmu - prírodný turizmus a ekoturizmus. Medzi súčasné trendy turizmu vo svete patrí wildlife watching turizmus, ktorého podstatou je pozorovanie a spoznávanie živej prírody a procesov, ktoré sa v nej neustále odohrávajú

A* University of Prešov, 17. novembra 1, 08001 Prešov, Slovakia
natalia.kosco@gmail.com (corresponding author)

B Technical University of Košice, Letná 9, 042 00 Košice, Slovakia
maria.kosco@gmail.com

(Shackley 1996, Higginbottom et al. 2004, Tapper 2006). Je to forma turizmu úzko súvisiaca s ekoturizmom a tiež podporujúca jeho princípy. Tak ako ekoturizmus, aj wildlife watching turizmus je založený na princípoch udržateľného turizmu a predstavuje zodpovedné cestovanie do prírodných oblastí, ktoré je ohľaduplné k životnému prostrediu a zlepšuje kvalitu života lokálneho obyvateľstva. Základná vlastnosť je udržateľnosť a primeranosť daným podmienkam prostredia s ohľadom na stabilitu existujúcich ekosystémov a využívania dostupných prírodných zdrojov (Tapper 2006, Delfina Rossi Silvano 2015).

V turistickej praxi vo svete je pre tento druh turizmu používaný pojem „wildlife tourism“ alebo „wildlife watching tourism“ (Koščová 2015). V literatúre je wildlife turizmus označovaný aj ako prírodný turizmus - „nature tourism“ alebo ako súčasť prírodného turizmu. (ROE et al. 1997). Primárne ciele prírodného turizmu sú definované ako návšteva a poznávanie prírodne cenných území prostredníctvom aktivít, ktoré nenarúšajú jeho integritu a charakter. Základom jeho rozvoja je nenarušené alebo len čiastočne zmenené prírodné prostredie (Matlovičová a kol. 2015). Takéto prostredie môže byť zaradené medzi cieľové lokality - „wildlife lokality“ v produktoch prírodného alebo wildlife turizmu. Predmetom záujmu wildlife watching turizmu sú rastlinné a živočíšne druhy a ich spoločenstvá.

Všeobecne wildlife turizmus môžeme definovať ako formu cestovného ruchu, ktorá smeruje do prírodných lokalít a jej podstatou je pozorovanie a spoznávanie prírody a života v nej. Rozsah aktivít tejto formy turizmu sa líši najmä v závislosti od prírodných pomerov danej krajiny. Základnou podmienkou rozvoja wildlife turizmu je atraktívne prírodné prostredie s prirodzeným výskytom významnej fauny a flóry (ROE et al. 1997, Higginbottom et al. 2004).

Na Slovensku je spomínaná forma turizmu relatívne novým pojmom, v začiatkoch rozvoja. Predpoklady pre rozvoj tohto druhu turizmu sú veľmi dobré. Slovensko je krajina s rozmanitými biotopmi a vysokou rôznorodosťou živých organizmov (Koščová 2013). O unikátnosti slovenskej prírody svedčí aj 1 128 chránených území národnej sústavy, 382 území európskeho významu a 41 chránených vtáčích území. Na území Slovenska sa nachádzajú chránené územia: 9 národných parkov, 14 chránených krajinných oblastí, 383 prírodných rezervácií, 219 národných prírodných rezervácií, 60 národných prírodných pamiatok, 230 prírodných pamiatok, 181 chránených areálov. Do svetovej siete biosférických rezervácií programu UNESCO Človek a biosféra sú zaradené 4 chránené územia - Slovenský kras, Vysoké Tatry, Východné Karpaty a Poľana. Navyše na Slovensku sa nachádza 14 lokalít zaradených podľa Dohovoru o ochrane mokradí (Ramsarský dohovor) do zoznamu mokradí s medzinárodným významom, najmä ako biotopy vodného vtáctva a 2 prírodné lokality zaradené do zoznamu Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO - Karpatské bukové pralesy a jaskyne Slovenského krasu. V hodnotení indexu biodiverzity sa Slovensko umiestňuje na 1. miesto v Európe. Vysoká biodiverzita je podmienená rôznorodosťou biotopov. Na Slovensku sa vyskytuje 9 základ-

ných typov biotopov: lesné, sladkovodné, skalné, slanomilné, trávnaté, pieskové, rašeliniská, vresoviská a kroviny. Za európsky významné biotopy bolo vybraných 66 (MŽP 2014). Veľká časť druhovej rozmanitosti sa viaže na lesné ekosystémy. Na území Slovenska sa zachovali človekom v minimálnej miere narušené lesné komplexy s pôvodným drevinovým zložením, mnohé s rázom pralesa (Pralesy.sk), ktoré predstavujú významný potenciál wildlife lokalít. Významné pre wildlife turizmus a birdwatching sú chránené vtáčie územia (Koščová 2013), ktoré boli vytvorené na ochranu ohrozených vtáčích druhov a ich biotopov v Európe. Na Slovensku je ich 41, vyhlásené sú pre druhy európskeho významu, ktoré na danom území hniezdia alebo migrujú (MŽP 2014).

Prírodné podmienky Slovenska ako primárne ciele rozvoja wildlife turizmu, množstvo atraktívnych prírodných lokalít a chránených území, predstavujú vysoký potenciál pre ich využívanie ako wildlife lokalít na základe princípov udržateľného rozvoja regiónov a ochrany prírody. Analýzou wildlife lokalít sa zoberá nasledujúca časť príspevku. Problematika riešenej témy a ciele príspevku sú zamerané na mapovanie súčasného stavu ponuky wildlife lokalít na Slovensku.

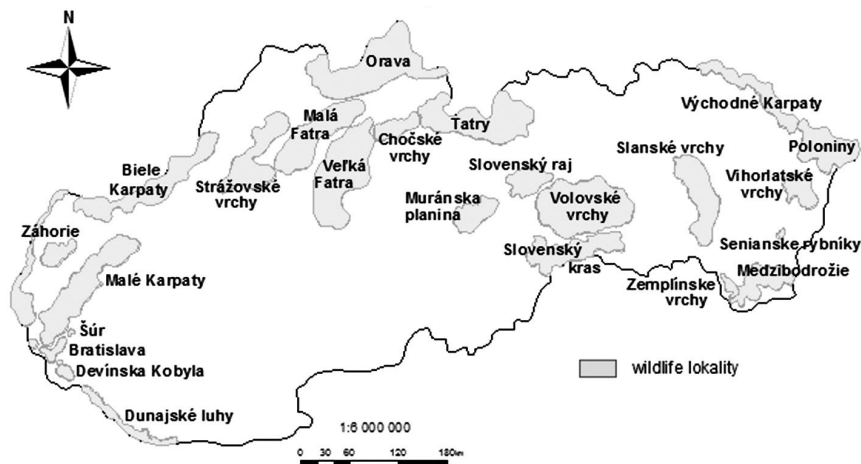
METODIKA

Analýza súčasného stavu ponuky wildlife lokalít na Slovensku bola zameraná na mapovanie lokalít z hľadiska geografickej polohy, pozorovaných cieľových druhov fauny a flóry, ponuky turistických produktov slovenských a zahraničných tour operátorov. Súčasný stav wildlife ponuky na Slovensku bol hodnotený na základe propagovanej ponuky. Okrem zverejnenej ponuky, wildlife služby občas poskytujú aj ďalšie organizácie (napr. správy národných parkov), ktoré ich nemajú ako hlavnú náplň, otvorene ich neponúkajú a nepropagujú. Z dôvodu nedostatočných informácií, takéto služby neboli zaradené do výskumu. Analýza sa uskutočnila na základe aktuálnych informačných zdrojov, internetových stránok slovenských a zahraničných cestovných kancelárií, cestovných agentúr a organizácií, ktoré ponúkajú wildlife turizmus a doterajšieho výskumu (Koščová 2013, Koščová 2014).

VÝSLEDKY A DISKUSIA

Wildlife turizmus je rýchlo sa rozvíjajúca forma cestovného ruchu v zahraničí, ale na Slovensku tvorí len malý podiel v ponuke cestovného ruchu. V posledných rokoch je zaznamenávaný pomalý rozvoj, ktorý sa prejavuje vyššou ponukou wildlife produktov a vznik špecializovanej cestovnej kancelárie.

Celkovo ponuka wildlife turizmu pre cieľové lokality na Slovensku v súčasnosti predstavuje 97 produktov, z toho 64 produktov (66 %) majú v ponuke slovenské organizácie a 33 produktov (34 %) zahraničné organizácie. Východné Slovensko predstavuje najatraktívnejšiu destináciu z hľadiska ponúkaných produktov (45 produktov, 46 %) a záujmu tour operátorov. Pre západné Slovensko je vytvorených

Mapa 1 Wildlife lokality na Slovensku (vlastné spracovanie)

38 produktov (39 %), veľmi nízka ponuka je pre stredné Slovensko - 14 produktov (14 %). Cieľové lokality hodnotených turistických produktov zobrazuje mapa wildlife lokalít (Mapa 1).

Ponuka wildlife turizmu je sústredená zväčša do chránených oblastí národného aj medzinárodného významu. V súčasnej turistickej ponuke sú najpočetnejšie zastúpené lokality na východnom Slovensku. V ponuke sú lokality - Senné a Medzibodrožie, Tatry, Slovenský raj, Slovenský kras, Poloniny, Východné Karpaty, Vihorlat, Slanské vrchy, Volovské vrchy. Na strednom Slovensku cieľové lokality predstavuje Veľká Fatra, Malá Fatra, Muránska planina, Orava, Chočské vrchy, Liptov. Lokality západného Slovenska predstavujú Malé Karpaty, Biele Karpaty, Dunajské luhy, Strážovské vrchy, Záhorie a okolie Bratislavy.

Na slovenskom trhu pôsobí len niekoľko organizácií, ktoré ponúkajú wildlife turistické produkty. Najširšiu ponuku lokalít má cestovná kancelária špecializovaná na pozorovanie prírody Watching.sk a ekoturistická organizácia Ekovýlety. Jediná špecializovaná cestovná kancelária Watching.sk každým rokom rozširuje svoje aktivity, svojim produktovým portfóliom zameraným na Slovensko nezaostáva za svetom a môže byť dobrým príkladom pre vznik ďalších takýchto cestovných kancelárií v našej krajine. Druhú významnejšiu ponuku tohto druhu má organizácia zameraná na ekoturizmus - Ekovýlety. Obidve organizácie sídlia v Bratislave a aj ponuka produktov je zameraná hlavne na západné Slovensko. Chýba väčšie produktové a organizačné pokrytie hlavne stredného Slovenska. Wildlife watching turizmus majú v ponuke aj organizácie zaoberajúce sa ekoturizmom a ochranou prírody, napr. Carpatica, Slovak Wildlife Society, Liptov Active, ktoré sú zamerané predovšetkým na zahraničnú klientelu a ponúkajú len niekoľko lokalít, a to hlavne - Tatry a Slovenský kras.

V posledných rokoch sa zvyšuje záujem zahraničných turistov o pozorovanie živej prírody („wildlife watching“) na Slovensku. Slovensko ako wildlife destináciu ponúkajú najčastejšie cestovné kancelárie a agentúry vo Veľkej Británii. Nachádza sa aj v ponuke Českej republiky a USA. Najčastejšie sú navštevované lokality Vysoké Tatry, Slovenský kras a mokrade Východoslovenskej nížiny. Pozorované druhy na Slovensku predstavuje predovšetkým vtáctvo a šelmy.

Konkrétna ponuka jednotlivých skúmaných lokalít z hľadiska geografickej polohy, pozorovaných cieľových druhov fauny a flóry, ponuky produktov tour operátorov je uvedená v tabuľkách 1 - 5.

Tab. 1 Wildlife lokality na východnom Slovensku – národné parky

Lokalita	Pozorované druhy	Produkty CK
NP Slovenský kras	FAUNA Bezstavovce: modráčik čiernoškrnný, žltáček čučoriedkový, modráčik bielopásy, modráčik bahnskový, modráčik krvavcový, súmračník čiernohnedý Obojživelníky: salamandra škvrnitá Vtáky: pôtik kapcavý, sova dlhochvostá, orol skalný, orol kriklavý, drozd kolohrivec, jariabok hôrny, krivonos smrekový, sýkorka chochlatá, murárik červenokridly, tetov, labtuška vrchovská, vrchárka červenková, muchárik bielookrý, strnádka ciavá, ďateľ bielochrbtý, výr skalný, pôtik kapcavý, jariabok hôrny, ďubník tajgový, sova dlhochvostá, muchárik malý, penica jarabá, ďubník trojprstý, orešnica perľavá, kuvičok vrbčie, glezg hrubozobý, jariabok hôrny, kuvičok vrbčie, pôtik kapcavý, sova dlhochvostá, sova obyčajná, výr skalný, ďubník trojprstý, ďateľ bielochrbtý, ďateľ prostredný, ďateľ veľký, ďateľ malý, ďateľ hnedavý, žlna zelená, žlna sivá, tesár čierny, krutohlav hnedý Cicavce: podkovár malý, podkovár veľký, netopier brvitý, netopier brandtov, netopier riasnatý, podkovár južný, netopier veľkouchý, večernica pozdňá, ucháč sivý, lietavec sťahovavý, netopier pestrý, večernica južná, večernica severská, netopier brvitý, netopier ostrouchý, netopier veľký, myška drobná, rys ostrovid, vlk dravý, medveď hnedý, sysel FLÓRA: rumenica turnianska, tučnica alpínska, plamienok alpínsky, horčíčnik Wittmanov, črievičník papučkový, horec Clusiov, koralica lesná, kortúza Matthioliho, poniklec biely, všivec karpatský, soldanelka karpatská Produkty CK – SK (1): Watching.sk (vtáky) Produkty zahr. CK (8): Limosa Holidays, Ecotours Wildlife Holidays, Arnika Travel, The Travelling Naturalist	9
NP Poloniny	FAUNA Cicavce: medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid, zubor Produkty CK - SK: Watching.sk	1
NP Slovenský raj	FAUNA Vtáky: drop veľký, malý chriašť, sokol rároh, orol východný, sova dlhochvostá Cicavce: medveď hnedý, rys ostrovid, vlk dravý FLÓRA Slovenského raja Produkty CK – SK (1): Baby Bear Cottage (medveď hnedý) Produkty zahr. CK (2): Limosa (vtáky), Responsible Travel (cicavce, flóra)	3

TANAP	FAUNA Bezstavovce: žltáčik čučoriedkový, modráčik bielopásy, modráčik bahnis- kový, modráčik krvavcový, súmračník čiernohnedý Obojživelníky: salamandra škvrnitá Vtáky: orol skalný, myšiak hôrny, tesár čierny, dubník trojprstý, trasochvost horský, labtuška vrchovská, vodnár potočný, oriešok obyčajný, vrchárka modrá, vrchárka červenkastá, červienka obyčajná, králik zlatohlavý, krá- lik ohnivohlavý, sýkorka uhliarka, sýkorka chochlatá, sýkorka čiernohlavá, orešnica perlavá, čižik obyčajný, krivonos obyčajný Cicavce: medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid, kamzík vrchovský tatranský, svišť vrchovský tatranský, jeleň lesný, srnec lesný, liška obyčajná, diviak lesný, veverica stromová, netopiere FLÓRA: včelník rakúsky, hadinec červený, rumenica turnianska, tučnica alpínska, plamienok alpínsky, horčičník Wittmanov, črievičník papučkový, horec Clusiov, koralica lesná, prvosienka najmenšia, kortúza Matthioliho, poniklec biely, všivec karpatský, soldanelka karpatská Produkty CK – SK (10): Watching.sk, Adventoura, AYGO Adventure, Slovak Wildlife Society, Baby Bear Cottage, Správa TANAPu Produkty zahr. CK (8): Ecotours Wildlife Holidays, Arnika Travel, The Travel- ling Naturalist, Naturetrek, Walks Worldwide, Responsible Travel,	18
-------	--	----

Zdroj: internetové stránky uvedených cestovných agentúr

Atraktívne prírodné prostredie, lokality s málo narušenou prírodou, rôznorodé lesné biotopy, 5 národných parkov, medzinárodne významné mokrade – Senianske rybníky a Medzibodrožie, prírodné pamiatky UNESCO – Karpatské bukové pralesy, vytvárajú kvalitnú základňu pre rozvoj wildlife turizmu na **východnom Slovensku**. Medzi navštevované wildlife lokality patria Tatry, NP Slovenský raj, NP Slovenský kras, NP Poloniny, CHKO Východné Karpaty, Senianske rybníky a Medzibodrožie, Vihorlatské vrchy, NPR Morské oko, Slanské vrchy a Volovské vrchy.

Súčasná ponuka (Tab. 1 - 2) predstavuje 45 produktov (46 %), z toho je 21 produktov slovenských organizácií (33 % z celkovej slovenskej ponuky). Východné Slovensko je najzaujímavejšou oblasťou Slovenska pre zahraničných tour operátorov, ktorých ponuka obsahuje 24 produktov pre túto oblasť, čo predstavuje až 73 % z celkovej zahraničnej ponuky na Slovensku. Prevažne sa vyskytuje v ponuke cestovných kancelárií a agentúr vo Veľkej Británii. Zahraničná ponuka je zameraná na TANAP, Slovenský kras, Senianske rybníky a Medzibodrožie. Vysoké Tatry predstavujú celkovo najviac ponúkanú wildlife lokalitu (18 produktov, 19 % z celkovej wildlife ponuky na Slovensku), čo vyplýva zo skutočnosti, že Tatry sú našim najvyhľadávanejším národným parkom a prírodnou lokalitou s atraktívnou prírodou, živočíšnymi a rastlinnými druhmi, kvalitnou propagáciou a s najlepšie vybudovanou materiálno-technickou základňou. K významným lokalitám patrí aj Slovenský kras (9 produktov) a medzinárodne významné mokrade s výskytom širokého spektra vodného vtáctva – Senianske rybníky a Medzibodrožie (6 produktov). Tieto mokrade patria medzi medzinárodne významne lokality pre birdwatching ako lokality

Tab. 2 Wildlife lokality na východnom Slovensku

Lokalita	Pozorované druhy	Produkty CK
oblasť Senianskej depresie a Medzibodrožia	FAUNA Bezstavovce: jasoň chochlačkový, pestroň vlkocový, vidlochvost ovocný, ohniváček veľký, modráčik krvavcový, modráčik čiernoškrvný, modlivka zelená, roháč veľký, fúzač veľký Obojživelníky: kunka červenobruchá, skokan zelený, skokan ostropyský, skokan rapotavý, rosnička zelená, mlok bodkovaný, mlok dunajský, korytnačka močiarna Ryby: čik európsky Vtáky: beluša veľká, beluša malá, volavka purpurová, bučiak veľký, bučiačik močiarny, lyžičiar biely, chochlačka bielooká, orliak morský, orol kráľovský, kaňa močiarna, žeriav popolavý, chrapkáč poľný, šabliarka modronohá, brehár čiernochvostý, čorík bahenný, kúvik obyčajný, včelárik zlatý, strakoš kolesár, svrčiak riečny, svrčiak slávikovitý, slávik veľký, hrdzavka potápavá, bocian biely, bocian čierny, chavkoš nočný, hvizdák veľký, kalužiak červenonohý, brehár čiernochvostý, tesár čierny, ďateľ bielochrbtý, pôtik kapcavý, výr skalný, sova dlhochvostá, orol kriklavý, tetov holniak, jariabok hôrny, dubník tajgový, murárik červenokrídly, bučiačik močiarny, orešnica, penica jarabá, červenák karmínový, trasochvost žltohlavý, sokol rároh, kuviček vrabčí, dudok chochlatý Cicavce: vydra riečna, bobor európsky, los mokradový, šakal zlatý, psík medvedíkovitý, mačka divá FLÓRA: korunkovka strakatá, bleduľa letná, okrasa okolkatá, leknok biele, leknica žltá, salvinia plávajúca, vstavač úhladný, fialka nízka Produkty CK – SK (3): Carpatica, Watching.sk (vtáky) Produkty zahr. CK (3): Naturetrek, Limosa Holidays, Arnika Travel	6
CHKO Východné Karpaty	FAUNA Cicavce: medveď hnedý, vlk dravý, jeleň lesný, bobry, líšky Produkty CK – SK: Carpatica	2
CHKO Vihorlat	FAUNA Vtáky: beluša veľká, beluša malá, volavka purpurová, bučiak veľký, bučiačik močiarny, lyžičiar biely, chochlačka bielooká, orliak morský, kaňa močiarna, žeriav popolavý, chrapkáč poľný, šabliarka modronohá, brehár čiernochvostý, čorík bahenný, kúvik obyčajný, včelárik zlatý, slávik veľký, hrdzavka potápavá, bocian biely, bocian čierny, chavkoš nočný, hvizdák veľký, kalužiak červenonohý, brehár čiernochvostý, kúdelníčka lužná, muchárik bielokrý, muchárik malý, tesár čierny, ďateľ bielochrbtý, ďateľ hnedkavý, pôtik kapcavý, výr skalný, sova dlhochvostá, orol kriklavý, tetov holniak, jariabok hôrny, dubník tajgový, murárik červenokrídly, bučiačik močiarny, penica jarabá, červenák karmínový, trasochvost žltohlavý Produkty CK – SK (2): Watching.sk Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel	3
Slanské vrchy	FAUNA Cicavce - netopiere: podkovár južný, lietavec sťahovavý, netopier pestrý, večernica južná, večernica severská, netopier veľkouchý, netopier brvítý, netopier ostrouchý, netopier veľký Produkty zahr. CK: Arnika Travel	1

Volovské vrchy	FAUNA Vtáky: jariabok hôrny, kuvičok vrabčí, pôtik kapcavý, sova dlhochvostá, výr skalný, dubník trojprstý, ďateľ bielochrbtý, ďateľ prostredný, ďateľ veľký, ďateľ malý, ďateľ hnedkavý, žlna zelená, žlna sivá, tesár čierny, krutohlav hnedý Cicavce - netopiere: podkovár južný, lietavec sťahovavý, netopier pestrý, večernica južná, večernica severská, netopier veľkouchý, netopier brvitý, netopier ostrouchý, netopier veľký Produkty CK – SK (1): Watching.sk (vtáky) Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel (netopiere)	2
-----------------------	--	----------

Zdroj: internetové stránky uvedených cestovných agentúr

významného výskytu vodného vtáctva - 283 druhov vtáctva v CHVÚ Senianske rybníky a 212 druhov v CHVÚ Medzibodrožie.

Na východnom Slovensku je aj najširšia ponuka cieľových druhov, ktorá zahŕňa široké spektrum pozorovaných druhov. Východné Slovensko má v produkto-
vom portfóliu aj najväčší počet cestovných kancelárií a organizácií - 6 slovenských
a 8 zahraničných. Ponuka wildlife turizmu je zameraná predovšetkým na zahra-
ničných klientov, ponuka pre domáci turizmus je minimálna. Napriek unikátnym
prírodným podmienkam a najvyššej wildlife ponuke, na východnom Slovensku ne-
pôsobí špecializovaná cestovná kancelária alebo agentúra zameraná na prírodný
a wildlife watching turizmus.

Na **strednom Slovensku** (Tab. 3 – 4) wildlife turizmus ponúka najmenší počet
lokalít v počte 6, ktoré sú súčasťou 14 produktov (7 produktov slovenských organi-
zácií a 7 zahraničných organizácií), čo predstavuje 14 % podiel na celkovej ponuke.
Túto oblasť majú v ponuke len 3 slovenské (Watching.sk, Carpatica, Liptov Active)
a 2 zahraničné organizácie (Arnika Travel – ČR, Naturetrek – GB). Stredné Slovensko
je v súčasnosti zatiaľ neobjaveným územím pre wildlife tour operátorov, ale výsky-
tom vysoko hodnotných prírodných lokalít, atraktívnych živočíšnych a rastlinných
spoločenstiev, rôznorodých biotopov predstavuje významný potenciál pre rozvoj
wildlife turizmu.

K wildlife lokalitám v súčasnej ponuke na strednom Slovensku patria národné
parky Muránska planina, Malá Fatra, Veľká Fatra (Tab. 3) a CHKO Horná Orava, Choč-
ské vrchy a Liptov (Tab. 4). Najväčšia ponuka produktov je pre NP Malá Fatra (4), za-
hraničná ponuka je zameraná najmä na NP Veľká Fatra a Chočské vrchy. V ponuke
je predovšetkým pozorovanie vtáctva – birdwatching.

Na **západnom Slovensku** (Tab. 5) pôsobia 2 slovenské organizácie - špeciali-
zovaná cestovná kancelária zameraná na wildlife turizmus Watching.sk a ekoturis-
tická organizácia Ekovýlety, ktorých portfólio tvorí 36 produktov, predovšetkým
výlety a krátkodobé pobyty zamerané hlavne na okolie Bratislavy. Západné Slove-
nsko majú v ponuke aj 2 zahraniční tour operátori - Limosa Holidays (Veľká Británia),
Arnika Travel (Česká republika). Ponuka wildlife produktov na západnom Slovensku

Tab. 3 Wildlife lokality na strednom Slovensku – národné parky

Lokalita	Pozorované druhy	Produkty CK
NP Muránska planina	FAUNA Vtáky: hlucháň hôrny, sokol sťahovavý, orol skalný, kuvičok vrabčí Cicavce: Norik muránsky, Hucul, medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid FLÓRA: lykovec muránsky Produkty CK – SK: Carpatica	1
NP Malá Fatra	FAUNA Obojživelníky: mlok horský, mlok karpatský, kunka žltobruchá Plazy: užovka obojková Vtáky: penica slávikovitá, penica obyčajná, penica čiernohlavá, vrabec poľný, drozd trskota, drozd kolohrivý, tetrov holniak, tetrov hlucháň, myšiarka ušatá, bocian čierny , orol kriklavý , orol skalný, sokol sťahovavý, chrapkáč poľný, močiarnica mekotavá, sova dlhochvostá, kuvičok vrabčí, pôtik kapcavý, výr skalný, dubník trojprstý, datel bielochrbtý, žlna sivá, tesár čierny, trasochvost žltohlavý , strakoš veľký, muchárík malý, muchárík bielokrký, červenák karminový, kolibiarik sykavý, glezg obyčajný, králik ohnivohlavý, sedmohlások obyčajný, svrčiak riečny, včelár lesný, haja červená, haja tmavá, orliak morský, kaňa močiarna, kaňa popolavá, jastrab krahulec, jastrab veľký, myšiak hôrny, orol kráľovský, sokol myšiár, sokol lastovičiar, sokol rároh Cicavce: srnec lesný, jeleň lesný, liška hrdzavá, zajac poľný FLÓRA: vstavačovec škvrnitý, mečík strechovitý, rosička obrátenovajcovitá, šafran karpatský, črievičník papučkový, včelník rakúsky, hadinec červený, rumenica turnianska, tučnica alpinska, plamienok alpinský, horčíčnik Wittmanov, horec Clusiov, koralica lesná, prvosienka najmenšia, kortúza Matthioliho, poniklec biely, všivec karpatský, soldanelka karpatská Produkty CK – SK (3): Watching.sk Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel (flóra)	4
NP Veľká Fatra	FAUNA Vtáky: pôtik kapcavý, výr skalný, sova dlhochvostá, orol kriklavý, orol kráľovský, tetrov holniak, jariabok hôrny, dubník tajgový, datel bielochrbtý, murárik červenokrídly, bučačík močiarny, chochlačka bieloooká, orešnica, penica jarabá, svrčiak riečny, muchárík bielokrký, muchárík malý, červenák karminový, trasochvost žltohlavý, strakoš kolesár, sokol rároh, kuvičok vrabčí, jariabok hôrny, dudok chochlatý, sova dlhochvostá, sedmohlások obyčajný, strakoš obyčajný, strakoš kolesár, včelárík zlatý, kaňa popolavá Produkty zahr. CK: Arnika Travel, Naturetrek	2

Zdroj: internetové stránky uvedených cestovných agentúr

pozostáva z 38 produktov, čo predstavuje 39 % z celkovej slovenskej ponuky a pokrytá je predovšetkým slovenskými tour operátormi (95 %). Zameraná je predovšetkým na domácu klientelu. Ponuka zahraničných tour operátorov je minimálna (2 produkty), najnižšia z hodnotených území.

Ponuka wildlife lokalít (Tab. 5) predstavuje reprezentatívne pokrytie územia západného Slovenska, čo vyplýva z prítomnosti špecializovaných turistických or-

Tab. 4 Wildlife lokality na strednom Slovensku

Lokalita	Pozorované druhy	Produkty CK
Liptov	FAUNA Vtáky: orol skalný, sokol sťahovavý, sovy Cicavce: medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid FLÓRA: včelník rakúsky, hadinec červený, rumenica turnianska, tučnica alpinska, plamienok alpský, horčičník Wittmanov, črievičník papučkový, horec Clusiov, koralica lesná, prvosienka najmenšia, kortúza Matthioliho, poniklek biely, všivec karpatský, soldanelka karpatská Produkty CK – SK (1): Liptov Active (vtály, cicavce) Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel (flóra)	2
Chočské vrchy	FAUNA Vtáky: orol krikľavý, orol skalný, pôtik kapcavý, ďateľ bielochrbtý, muchárik malý, penica slávikovitá, penica obyčajná, penica čiernohlavá, vrabec poľný, drozd trskota, drozd kolohrivý, tetrov holniak, tetrov hlucháň, myšiarka ušatá, orliak morský, kršiak, sokol sťahovavý, jariabok hôrny, chrapkáč poľný, sova dlhochvostá, kuvičok vrabčí, výr skalný, tesár čierny, dubník trojprstý, krutohlav hnedý, ľabtuška vrchovská, strakoš obyčajný, muchárik bieločrký, kolibiarik sykvavý, glezg obyčajný, sedmohlások obyčajný, prhlaviar čiernohlavý, prhlaviar červenkastý, penica jarabá, sova obyčajná, pôtik kapcavý, orol kráľovský, dubník tajgový, ďateľ bielochrbtý, murárik červenokrídly, bučičik močiarny, chochlačka bieloooká, červenák karminový, trasochvost žltohlavý, strakoš kolesár, sokol rároh, kuvičok vrabčí, jariabok hôrny, dudok chochlatý, sova dlhochvostá, sedmohlások obyčajný, strakoš kolesár, včelárik zlatý, kaňa popolavá Cicavce: medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid FLÓRA: vstavačovec škvrnitý, mečík strechovitý Produkty CK – SK (1): Watching.sk Produkty zahr. CK (2): Arnika Travel (vtáky), Naturetrek (vtáky)	3
CHKO Horná Orava	FAUNA Vtáky: včelár lesný, haja červená, haja tmavá, orliak morský, kaňa močiarna, kaňa popolavá, jastrab krahulec, jastrab veľký, myšiak hôrny, orol krikľavý, orol kráľovský, orol skalný, sokol myšiar, sokol lastovičiar, sokol rároh, sokol sťahovavý, bocian biely, bocian čierny, chrapkáč poľný, trasochvost žltohlavý, červenák karminový, muchárik malý, muchárik bieločrký, svrčiak riečny, pôtik kapcavý, výr skalný, sova dlhochvostá, tetrov holniak, jariabok hôrny, dubník tajgový, ďateľ bielochrbtý, murárik červenokrídly, bučičik močiarny, chochlačka bieloooká, penica jarabá, strakoš kolesár Produkty CK – SK (1): Watching.sk Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel	2

Zdroj: internetové stránky uvedených cestovných agentúr

organizácií na wildlife turizmus a ekoturizmus. Medzi navštevované wildlife lokality patria: CHKO Strážovské vrchy, CHKO Biele Karpaty, CHKO Záhorie, CHVÚ Záhoriské Pomoravie, Devín, Devínska Kobyla, CHKO Malé Karpaty, CHVÚ Dunajské luhy, Bratislava a okolie. Najvyššie zastúpenie vo wildlife produktoch má CHKO Malé Karpaty (11 produktov) a CHKO Dunajské luhy (5 produktov). Vyššiu ponuku predstavujú aj menšie lokality v okolí Devína (6 produktov) a Bratislavy (6 produktov). Z hľadis-

Tab. 5 Wildlife lokality na západnom Slovensku

Lokalita	Pozorované druhy	Produkty CK
CHKO Malé Karpaty	FAUNA Bezstavovce: modlivka zelená, vidlochvost feniklový, sága stepná, májka obyčajná Plazy: jašterica zelená, slepúch lámavý, užovka hladká, užovka obojková, užovka fľkaná, užovka stromová Vtáky: bocian čierny, bocian biely, orol kráľovský, včelár lesný, včelárík zlatý, sokol sťahovavý, sokol rároh, sokol myšiár, výr skalný, sova obyčajná, myšiak hôrny, myšiak severský dudok chochlatý, žlna zelená, žlna sivá, tesár čierny, datel' hnedkavý, datel' bielochrbtý, penica jarabá, muchárik malý, muchárik bielokrky, muchár sivý, krutohlav hnedý, kavka tmavá, slávik obyčajný, strnádka obyčajná, drop veľký, vrchárka červenká, potápač malý, kormorán malý, Cicavce: muflón lesný, srnec lesný, jeleň lesný, daniel škvrnitý, zajac poľný, diviak lesný FLÓRA: scila dvojlistá, pečeňovník trojlaločný, hlaváčik jarný, ponikle veľkokvetý, kosatec nízky, kavyl' ivanov, jaseň biely, jaseň mannový, ponikle lúčny český, hmyzovník pavúkovitý, guľôčka bodkovaná, šalvia lúčna, mak pochybný juhomoravský, hadomor rakúsky, mliečnik chvojkový, kokorík voňavý, kamienka modropurpurová, neotinea počerná, vstavač obyčajný, jaseň mannový Produkty CK – SK (10): Watching.sk, Ekovýlety Produkty zahr. CK (1): Limosa Holidays	11
CHKO Biele Karpaty	FAUNA Bezstavovce: žltáček čučoriedkový, modráčik bielo pásy, modráčik bahnisový, modráčik krvavcový, súmračník čiernohnedý Vtáky: muchárik malý, muchárik bielokrky, viaceré druhy datľov, žlna zelená, žlna sivá, tesár čierny, krutohlav hnedý, muchár sivý, včelár lesný, penica jarabá, glez obyčajný, drozd trskotavý, viaceré druhy sýkoriek, brhlik obyčajný Cicavce: daniel škvrnitý, muflón lesný, srnec lesný, jeleň lesný, zajac poľný, diviak lesným FLÓRA: kvetena Bielych Karpát Produkty CK – SK (2): Watching.sk, Ekovýlety Produkty zahr. CK (1): Arnika Travel (bezstavovce, flóra)	3
CHKO Záhorie, CHVÚ Záhorské Pomoravie	FAUNA Vtáky: bocian čierny, bučiak veľký, bučiak močiarny, beluša veľká, kačica chrapačka, hrzavka potápavá, chochlačka bieloooká, lelek lesný, včelár lesný, orliak morský, orol kráľovský, haja červená, haja tmavá, sokol rároh, chriašť vodný, chrapkáč poľný, chriašť malý, chriašť bodkovaný, čorík čierny, včelárík zlatý, včelár lesný, datel' prostredný, žlna zelená, žlna sivá, tesár čierny, škovránik stromový, sedmohlások obyčajný, svrčiak zelenkavý, svrčiak riečny, svrčiak slávikovitý, penica jarabá, kôrovník krátkoprstý, kôrovník dlhoprstý, muchár sivý, muchárik bielokrky, slávik modrák, žltouchvost hôrny, ľabtuška hôrna, sokol myšiár, kaňa močiarna, sova obyčajná, trsteniari veľký, Cicavce: bobor európsky Produkty CK – SK: Watching.sk, Ekovýlety	4

Devín, Devínska Kobyla	FAUNA Bezstavovce: modlivka zelená, vidlochvost feniklový, sága stepná, májka obyč. Plazy: jašterica zelená, slepúch lámavý, užovka hladká, užovka obojková, užovka fľkaná, užovka stromová Vtáky: bocian biely, včelár lesný, sokol myšiár, výr skalný, včelárík zlatý , tesár čierny, kavka tmavá, penica jarabá, slávik obyčajný, strnádka obyčajná FLÓRA: hlaváčik jarný, poniklec veľkokvetý, kosatec nízky, kavyl' ivanov, jaseň biely, jaseň mannový, poniklec lúčny český, hmyzovník pavúkovitý, gulôčka bodkovaná, šalvia lúčna, mak pochybný juhomoravský, hadomor rakúsky, mliečnik chvojkový, kokorík voňavý, kamienka modropurpurová, neotinea počerná, vstavač obyčajný, jaseň mannový Produkty CK - SK: Watching.sk, Ekovýlety	6
CHVÚ Dunajské luhy	Vtáky: kormorán malý, orliak morský, kaňa močiarna, potápky, husi, kačice, bahniaky, čajky Produkty CK - SK: Watching.sk, Ekovýlety	5
CHKO Strážovské vrchy	Súľovské vrchy a Manínska tiesňava Produkty CK - SK: Ekovýlety	3
Bratislava a okolie	Štokeravská vápenka, Šúr, Trojhраниčný kameň Produkty CK - SK: Ekovýlety	6

Zdroj: internetové stránky uvedených cestovných agentúr

ka pozorovaných druhov, produkty obsahujú širokú škálu pozorovaných druhov fauny a flóry s najvyšším zastúpením pozorovania vtáctva.

Súčasný stav wildlife turizmu ukazuje, že wildlife ponuka na trhu je nízka a minimálne propagovaná. Výsledky prieskumu dopytu a klientskych preferencií (Koščová 2015) poukazujú na záujem verejnosti a klientov o wildlife turizmus. Predpoklady pre rozvoj z hľadiska prírodného prostredia sú veľmi dobré. Preto je dôležité venovať pozornosť kvalitnej propagácii wildlife turizmu, ale aj významných prírodných lokalít, ktorá by znamenala zvýšenie záujmu o spomínaný druh turizmu a prispela by výraznou mierou aj k zvýšeniu návštevnosti mnohých hodnotných prírodných oblastí. Úspešnosť wildlife turizmu, tak ako aj iných foriem turizmu, závisí od prepojenia ponuky s dopytom z hľadiska kvality a ceny. Dôležité je plánovanie, výber atraktívnych aktivít a ich zaradenie do vhodných lokalít, aby zaujali turistov na základe reálneho zhodnotenia dopytu na trhu. Nástrojom rozvoja je prepracovaný marketing, ktorý je podmienkou úspešného rozvoja určitej formy turizmu, ale aj destinácie. Potrebný je rozvoj destinačného manažmentu ako spôsobu systémového riadenia prírodnej lokality s účasťou organizácie ochrany prírody pre zabezpečenie rozvoja udržateľného turizmu a ochrany prírody.

ZÁVER

Wildlife turizmus je na Slovensku relatívne nová forma turizmu a tvorí len malú časť v ponuke cestovného ruchu. Prírodné podmienky, výskyt lokalít s nenarušenou prírodou, európsky významných druhov fauny a flóry, biotopmi rôznorodého charakteru vytvárajú dobré predpoklady pre rozvoj. Vhodnými a cieľovými lokalitami sú územia s vysokou zoologickou a botanickou hodnotou, chránené územia, územia európskeho významu, významné mokrade medzinárodného významu, prírodné pamiatky UNESCO, ktoré sú vo všeobecnosti značkou vysokej kvality turistického zážitku. Wildlife turizmus predstavuje turistický potenciál a možnosť pre zatraktívnenie ponuky slovenského turizmu. Je založený na princípoch udržateľného turizmu. Preto rozvoj tohto druhu turizmu môže byť prínosom pre rozvoj regiónov z hľadiska ekonomického, sociálneho a ochrany prírody.

LITERATÚRA

- ADVENTOURA. *Pozorovanie prírody*. [online]. Dostupné na: <<http://www.adventure.eu/sk/uvod/pozorovanie-prrody>> cit. 5.11.2016
- ARNIKA TRAVEL [online]. Dostupné na: <<http://www.arnikatravel.com>> cit. 10.11.2016
- AYGO SLOVAKIA. *Bear watching in Tatras, The Carpathian Mountains*. [online]. Dostupné na: <<http://www.aygoadventuretravel.com/bear-watching-tatras-slovakia-europe.html>> cit. 5.11.2016
- BABY BEAR COTTAGE [online]. Dostupné na: <<http://www.sloviakcottage.com/pozorovanie-zvierat.html>> cit. 5.11.2016
- CARPATICA [online]. Dostupné na: <<http://www.carpatica.net>> cit. 5.11.2016
- ECOTOURS WILDLIFE HOLIDAYS [online]. Dostupné na: <<http://www.ecotourswildlife.co.uk>> cit. 10.11.2016
- EKO VÝLETY [online]. Dostupné na: <<http://www.ekovylety.sk>> cit. 5.11.2016
- HIGGINBOTTOM, K. et al. (2004). *Wildlife tourism: impacts, management and planning*. Australia, Common Ground Publishing, p. 301.
- KOŠČOVÁ, M., KOŠČOVÁ, N., TKÁČOVÁ, R. (2015). Wildlife turizmus - prieskum trhu, klientskych preferencií a poznatkov zo zahraničia pre zatraktívnenie ponuky slovenského cestovného ruchu. In: *Vysokoškolská edukácia pre potreby súčasného kreatívneho podnikateľského prostredia*: zborník recenzovaných vedeckých prác s medzinárodnou účasťou. Košice: Technická univerzita, s. 134-144. ISBN 978-80-553-2221-6
- KOŠČOVÁ, N. (2014). *Wildlife turizmus - nová forma turizmu na Slovensku*. Fakulta baníctva, ekológie, riadenia a geotechnológií, Technická univerzita v Košiciach, 78 s.
- KOŠČOVÁ, N., KOŠČOVÁ, M. (2013). Súčasný stav a možnosti rozvoja wildlife turizmu na Slovensku. In: *Acta Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, Folia Oecologica* 10, roč. LVII, s.75-92.

- LIMOSA HOLIDAYS [online]. Dostupné na: <<http://www.limosaholidays.co.uk>> cit. 10.11.2016
- LIPTOV ACTIVE [online]. Dostupné na: <<http://www.liptovactive.sk>> cit. 5.11.2016
- MATLOVIČOVÁ, K., KLAMÁR, R., MIKA, M. (2015). *Turistika a jej formy*. Fakulta humanitných a prírodných vied, Prešovská univerzita v Prešove, 550 s. ISBN 978-80-555 1530-4
- MŽP (2014). *Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2014*. Bratislava, Ministerstvo životného prostredia.
- NATURETREK. *Wildlife holidays in Slovakia*. [online]. Dostupné na: <http://nature-trek.co.uk/landingpage.aspx?url=wildlife-holidays-in-slovakia#.WCmsUX_J_IU> cit. 10.11.2016
- PRALESY.SK. *Biodiverzita pralesov* [online]. Dostupné na: <<http://www.pralesy.sk/vyznam-pralesov>> cit. 15.11.2016
- RESPONSIBLETRAVEL.COM [online]. Dostupné na: <<http://www.responsibletravel.com>> cit. 15.11.2016
- ROE, D., LEADER-WILLIAMS, N., DALAL-CLAYTON, B. (1997). *Take only photographs, leave only footprints: The environmental impacts of wildlife tourism*. London, International Institute for Environment and Development, p. 86.
- SHACKLEY, M. (1996). *Wildlife tourism*. London, United Kingdom: International Thomson Business Press, p. 153.
- SILVANO, D. R. (2015). *Can tourism promote sustainable development and protect global wildlife?* [online]. Dostupné na: <<https://sites.utexas.edu/wildlife/2015/04/01/can-tourism-promote-sustainable-development-and-protect-global-wildlife>> cit. 15.11.2016
- SLOVAK WILDLIFE SOCIETY [online]. Dostupné na: <<http://www.medvede.sk>> cit. 5.11.2016
- SPRÁVA TANAPU. Dostupné na: <<http://spravatanap.sk/web/index.php/2012-08-24-09-59-53/monitoring-velkych-seliem-sk>> cit. 5.11.2016
- TAPPER, R. (2006). *Wildlifewatching and tourism. A study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impacts on species*. Bonn, Germany: UNEP/CMS, p. 68.
- THE TRAVELLING NATURALIST. *Spring Birding in Slovakia*. [online]. Dostupné na: <<http://www.naturalist.co.uk/tours/spring-birding-in-slovakia>> cit. 10.11.2016
- WALKS WORLDWIDE. *Your choices in Slovakia*. [online]. Dostupné na: <<http://www.walksworldwide.com/country/slovakia.html>> cit. 10.11.2016
- WATCHING.SK [online]. Dostupné na: <<http://www.watching.sk>> cit. 5.11.2016
- WILDLIFE EXTRA. *Bear watching in the High Tatras mountains of Slovakia*. [online]. Dostupné na: <<http://www.wildlifeextra.com/go/world/tatras-bears.html#cr>> cit. 10.11.2016

SUMMARY

CONDITIONS FOR WILDLIFE WATCHING TOURISM DEVELOPMENT IN SLOVAKIA

Current Status of Wildlife Areas Offer

Wildlife tourism is tourism based on the observation of nature, fauna and flora. For this type of tourism it has also used the term "nature tourism" or in the strict sense term wildlife watching tourism. Wildlife tourism records strong growth in the world. Exploring and observing nature may be the main objective of a holiday or it may be one of the popular optional excursions during summer vacations. Interest in wildlife watching with a professional guide is increasing. With the significant growth of wildlife tourism in the world the number of travel agencies offering a wide range of wildlife products is growing too.

Wildlife tourism in Slovakia is a relatively new form of tourism represents only a small part of the tourist wick represents only a small part of the range of tourism products. The most advanced form of wildlife tourism is birdwatching. Conditions for the development of this kind of tourism are very good in Slovakia. Slovakia has a huge potential for the development of wildlife tourism in terms of natural conditions - the existence of areas of unspoiled nature, high biodiversity, diverse habitats, the occurrence of significant European species of fauna and flora. Suitable and target locations are areas of high zoological and botanical value, protected areas, Sites of Community Importance, important floodplains of the Ramsar sites. The largest number of sites in the current tourist offer are in eastern Slovakia.

In addition to the district - Senne and Medzibodrožie, Tatras, Slovak Paradise, Slovak Karst, Poloniny, Eastern Carpathians, Vihorlat, Slanské hills, Volovské hills. Locations that are offered - Senné Ponds and Medzibodrožie, High Tatras, Slovak Paradise, Slovak Karst, Poloniny, Eastern Carpathians, Vihorlatské mountains, Slanské mountains and Volovské mountains. In central Slovakia are offered - Veľká Fatra Mountains, Malá Fatra Mountains, Muránska planina plateau, Upper Orava, Choč Mountains, Liptov. Locations in Western Slovakia - the Small Carpathian Mountains, White Carpathians, Danube floodplains, Strážovské Mountains, Záhorie, Bratislava and surroundings.

*Despite a wider range of sites the number of offered products is low. On the Slovak market, there are only a few organizations that offer wildlife tourism products. Widest range of locations has a travel agency specialized in the observation of nature *Watching.sk* and ecotourism organization *Ekovýlety*. Wildlife products also have organizations involved in eco-tourism and nature conservation for example *Carpatica*, *Slovak Wildlife Society*, *Liptov Active*. These offers only a few localities, mainly - High Tatras and Slovak Karst. They are focused mostly on foreign clients.*

In recent years, the interest of foreign tourists in wildlife watching in Slovakia is increasing. Slovakia as a wildlife destination or "wildlife holiday" is provided most often by travel agencies in the UK. Slovakia is also included in the offers of the Czech Republic and the USA. The most visited sites are the High Tatras, Slovak Karst and wetlands of the Východoslovenská nížina lowland. From the observed species are the most common birds - eagles, falcons, woodpeckers, owls, bats and from carnivores - brown bear, eurasian lynx and grey wolf.